

NNG

5164

ROYAL NETHERLANDS EMBASSY

ATTACHÉ (NEW GUINEA AFFAIRS).

AMBASSADE DER NEDERLANDEN

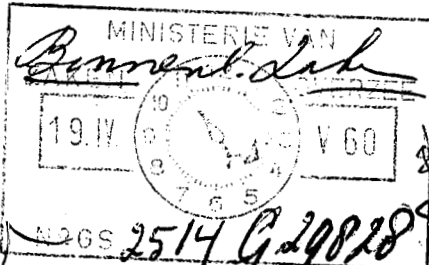
Mr. Alendoune

No. 523/183-VERTROUWELIJK.

Canberra, 12 april 1960.

Handwritten notes: *Heer. Meelau*, *gouverneur*, *Gong.*

Onderwerp: Tweede Conferentie Australisch-Nederlandse samenwerking inzake Nieuw-Guinea.

Met verwijzing naar het gestelde in het slot van mijn vertrouwelijk schrijven van 5 april j.l. no. 476/183, heb ik de eer Uwer Excellentie hiernevens aan te bieden een nota (in drie-voud), bevattende enkele beschouwingen met betrekking tot de Tweede Conferentie inzake de Nederlands-Australische samenwerking in Nieuw-Guinea, gehouden te Hollandia van 3 t/m 9 maart 1960.

Handwritten notes: *Di NNG*, *1960*, *17 apr*

De Attaché voor Nieuw-Guinea Zaken,

Signature: *Smith*

H. C. Smith.

Handwritten notes: *Heer L. Baer*, *Vide mijn bericht*, *op pag 4. Gohu de brief en de heer Smith onder mijn bevestiging de inhoud van / meer te geven.*

Zijner Excellentie de Minister van Binnenlandse Zaken, Directie Nederlands-Nieuw-Guinea, 'S-GRAVENHAGE.

c.c. Heer Tijd. Zaakgelastigde, Canberra (2x) Gouverneur N.N.G., Hollandia (2x)

Enkele beschouwingen met betrekking tot de Tweede Conferentie inzake Nederlands-Australische samenwerking in Nieuw-Guinea, gehouden te Hollandia van 3 t/m 9 maart 1960.

Inleiding:

Omtrent het verloop van de ter conferentie gehouden besprekingen is een verslag opgesteld door de leider van de Nederlandse delegatie, de heer A. Boendermaker, Directeur van Binnenlandse Zaken en Ondervoorzitter van de Raad van Diensthoofden. Waar in dit verslag een duidelijke toelichting wordt gegeven op de totstandkoming van de aanbevelingen, neergelegd in het officiële "Report of Second Conference on Australian-Netherlands Administrative Co-operation In New Guinea", wordt in onderstaande beschouwingen volstaan met het belichten van de achtergrond daarvan, waar zulks nodig of wenselijk voorkomt, terwijl voorts een beschrijving zal worden gegeven van hetgeen zich rondom de Conferentie heeft afgespeeld.

Gebeurtenissen etc. vóór de conferentie:

Nadat de uitwerking van de aanbevelingen van de Eerste Samenwerkings-conferentie, gehouden te Canberra in oktober 1958, op gang was gekomen, leek het er aanvankelijk op dat (ook) aan Australische zijde bereidheid zou worden gevonden om aan de territoriale samenwerking een grotere inhoud te geven en om hierin met name te betrekken de gedachte van de bepaling van een gezamenlijke politieke toekomst van beide delen van het eiland. Behalve in de Territoria zelve, ging deze gedachte ook leven op het Department of Territories in Canberra, wat vooral het geval was na het bezoek aan Nederlands-Nieuw-Guinea van de Secretaris-Generaal van genoemd Department, de heer C.R. Lambert, die als overtuigd voorstander van een zo nauw mogelijke samenwerking uit Hollandia terugkwam en uit eigener beweging wees op de noodzaak om zo spoedig mogelijk van weerszijden autochtonen als volwaardige leden in de beraadslagingen over de daadwerkelijke uitvoering van de samenwerking te betrekken. Het is bekend dat en waarom het niet mocht gelukken om de Australische Regering deze visie te doen delen en dat en waarom deze Regering tegen het einde van 1959 blijk gaf van een opmerkelijke gereserveerdheid met betrekking tot enige uitbreiding van de samenwerking. Deze gereserveerdheid manifesteerde zich in de afwijzing van het Nederlandse voorstel om van weerszijden twee autochtonen als delegatieleden aan te wijzen, en in de moeilijkheden welke werden ondervonden bij de formulering van de tekst van het agendapunt, handelende over de politieke ontwikkeling van de bevolking in beide gebiedsdelen. Deze feiten maakten duidelijk dat de Australische Regering de conferentie wilde beperken tot een bespreking van op territoriaal niveau te regelen zaken, met vermindering van alles wat naar buiten aan de bijeenkomst een bepaalde politieke betekenis zou kunnen geven.

Rapporteur arriveerde te Hollandia op 27 februari, en ontving eerst aldaar de Nederlandse working-papers, welke ter conferentie zouden worden behandeld. Het behoeft geen betoog, dat de tijd voor gedegen voorbereiding voor de komende besprekingen uitermate kort was, welke opmerking niets afdoet aan mijn waardering voor de inhoud van deze met grote zorg opgestelde dokumenten. Het gemis hiervan had zich ook reeds doen gevoelen bij mijn voorbesprekingen over verschil-

lende agendapunten op het Department of Territories, waarbij ik in de moeilijkheid verkeerde, dat het Department de working-papers wel (via Port Moresby ontvangen) en ik deze niet bezat, wat ik moeilijk kon laten blijken. Ik moge dan ook bepleiten om bij volgende conferenties de werkzaamheden dusdanig te regelen, dat de working-papers minstens enige weken vóór de aanvang van de conferentie in het bezit van de deelnemers zijn.

Op 1 maart vond een voorbespreking plaats met de leden en autochtone waarnemers van de Nederlandse delegaties. Tijdens deze bespreking werd vastgesteld door welke delegatieleden de working-papers zouden worden behandeld, en werden deze documenten, die nog gerubriceerd waren volgens de door de Gouverneur en Administrator overeengekomen agenda, ondergebracht in de officiële agenda voor de conferentie, zoals deze in overleg tussen de Nederlandse en Australische Regeringen was vastgesteld. Wegens tijdgebrek kon tijdens deze bespreking de inhoud van de working-papers slechts oppervlakkig worden besproken, wat tot gevolg had dat op de eerste conferentie-dag het teamwork van de Nederlandse delegatie nog te wensen overliet. Hoewel dit niet opvallend was, en stellig de resultaten van de besprekingen van de eerste conferentie-dag niet nadelig heeft beïnvloed, werd de behoefte gevoeld dit te corrigeren en werd op initiatief van de heren Veldkamp en Pley een extra bijeenkomst van de Nederlandse delegatie belegd, waarin het in de volgende dagen te voeren saamenspel en de tactiek werden besproken en vastgesteld. Deze zeer nuttige bespreking heeft bewerkt dat de Nederlandse delegatie daarna tot het einde van de conferentie een homogeen geheel vormde. In de Australische delegatie, die overigens een sterke bezetting had, was dit niet steeds het geval. Het is tweemaal voorgekomen dat de heren Henderson en Roscoe door hun eigen delegatieleden werden gecorrigeerd.

In de avond van 1 maart werd het telegrafisch bericht ontvangen omtrent de aanwijzing van de heren Kaisiepo en Inury als autochtone waarnemers ter conferentie. Toen dit na aankomst van de Australische delegatieleden aan hen werd medegedeeld, bleken zij hiervan reeds op de hoogte te zijn. De heren Gunther en McCarthy deelden mij mede, dat deze mededeling voor hen niet als een verrassing gekomen was, waaraan de heer Gunther toevoegde, dat het wel prettiger geweest zou zijn, wanneer deze beslissing eerder gevallen was, wat de Australische Regering de gelegenheid zou hebben gegeven om te overwegen om eventueel hetzelfde te doen.

De Australische delegatie arriveerde in Hollandia in de middag van 2 maart. Reeds onmiddellijk na aankomst deelde de heer McCarthy mij in strikt vertrouwen mede dat de Australische delegatie onder strenge instructies stond, inhoudende dat ter conferentie geen zaken door haar mochten worden behandeld, liggende buiten het bestuurlijke territoriale vlak, dat beleidszaken met politieke aspecten niet door haar mochten worden besproken, en dat voorts aan de conferentie zo weinig mogelijk publiciteit ware te geven. De delegatie had voorts opdracht om zich niet uit te spreken over de volgende zaken, waaromtrent van Nederlandse zijde working-papers waren ingediend:

1. Avoiding of double taxation.
2. Consultation in Economic and Financial Matters of potential Mutual Significance:
3. Company Establishment Policy.
4. Common Policy towards Public Tenders.
5. Customs-Union.

-Kwam-

Kwam deze mededeling op zich zelve niet als een verrassing, daar ik hierop reeds te Canberra was voorbereid, wel deed zulks het daaraan toegevoegde verzoek dat de Nederlandse delegatie deze working-papers nog vóór de aanvang van de conferentie zou terugnemen. Nadat de heren Gunther en McCarthy reeds aanstonds duidelijk was gemaakt dat op dit zeer ongebruikelijke verzoek niet zou kunnen worden ingegaan, werd door de heer Boendermaker, de heer Ritter en ondergetekende terzake overleg gepleegd met Z.E.de Gouverneur. Als gevolg van dit overleg werd aan de heren Gunther, McCarthy en Hamilton medegedeeld, dat de Nederlandse delegatie deze dokumenten inderdaad niet kon terugnemen en werd bij verdere bespreking tenslotte overeengekomen dat zij wel aan de orde zouden worden gesteld, waarna de Australische delegatie zou verklaren geen bevoegdheid te hebben om op deze territoriale conferentie over de onderhavige zaken, welke naar haar mening Regeringsaangelegenheden zijn, te discussiëren. De heer Hamilton had hier nog bedenkingen tegen, doch de heren Gunther en McCarthy, die vooral in gesprekken onder vier ogen diverse malen lieten blijken, dat zij met dit punt en andere punten uit hun instructie niet erg gelukkig waren, gingen met deze procedure accoord. Toen de onderwerpen ter conferentie aan de orde werden gesteld, legde de heer Gunther een verklaring als besproken af, waaraan hij toevoegde dat de onderwerpen op zich zelve nuttige zaken zijn, en de hoop uitsprak dat deze t.g.t. op Regeringsniveau behandeld zullen worden. Na afloop van deze bespreking deelde de heer Gunther mij mede, dat het initiatief tot een behandeling van deze zaken op Regeringsniveau van Nederlandse kant zal moeten komen, daar er onder de huidige omstandigheden weinig of geen kans is dat Australië een dergelijk initiatief zal ontplooiën. Het wil mij voorkomen, dat mogelijk van het a.s. bezoek aan Nederland van Minister Hasluck gebruik kan worden gemaakt om deze zaken aan de orde te stellen. Daarbij zal het tevens interessant zijn, om de mening van de Minister te vernemen betreffende de bevoegdheid, welke een conferentie op territoriaal niveau volgens Australische opvatting kan bezitten. Blijkbaar staat de Australische Regering op het standpunt dat een territoriale conferentie zich geen oordeel mag vormen of aanbeveling mag doen betreffende zaken, welke uiteindelijk op Regeringsniveau dienen te worden beslist. Daar de Nederlandse opvatting hiervan verschilt, lijkt het wenselijk om te trachten de Minister (en de Australische Regering) voor de Nederlandse opvatting te winnen, daar het anders praktisch uitgesloten is om bij volgende territoriale conferenties nieuwe zaken, welke een grotere integratie van beide gebiedsdelen beogen, aan de orde te stellen.

Tijdens een in de avond van 2 maart gehouden receptie van Z.E.de Gouverneur, deelde de heer McCarthy mij mede, dat de Australische delegatieleider tijdens de opening van de conferentie een boodschap van de Ministers van External Affairs en Territories zou voorlezen. Deze mededeling werd nog juist tijdig genoeg gedaan om te kunnen bereiken, dat van Nederlandse zijde eveneens een boodschap van Z.E.de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken kon worden voorgelezen, zodat kon worden voorkomen dat het tegenovergestelde gebeurde van verleden jaar (Canberra-conferentie), toen er wel een Nederlandse en geen Australische ministeriële boodschap bij de opening van de conferentie was.

Verloop der conferentie:

Aan het terzake vermeldde in het verslag van de leider van de Nederlandse delegatie moge het volgende worden toegevoegd:

Hoewel de Australische delegatie onder strenge instructies stond, heeft dit niet tot gevolg gehad dat de conferentie een dorre en vormelijke aangelegenheid is geworden, waarvoor aanvankelijk wel enige vrees aan Nederlandse zijde bestond. Integendeel bleek reeds direct bij de aanvang van de conferentie, dat de Australiërs vol goede wille waren en gaarne tot het uiterste, wat op grond van hun instructie mogelijk was, wilden gaan. Duidelijk bleek dat de territoriale ambtenaren zelfs wel verder dan hun instructie zouden hebben willen gaan, wat dan telkenmale door de heer McCarthy op taktvolle en/of door de heer Hamilton op minder taktvolle wijze in het Australische rechte spoor getrokken werd. Van het begin tot het einde verliepen de besprekingen in een prettige sfeer en in onderling zeer goede verstandhouding. Dit kon mede worden bereikt, doordat over zaken die moeilijkheden zouden kunnen opleveren vooraf in kleine kring overleg werd gepleegd ter aftasting van de bereikbare mogelijkheden. Dit geldt vooral voor de bespreking van de Nederlandse working-papers:

"Indigenous participation in measures of coöperation", en "Representative bodies", welke laatste als pendent had het Australische working-paper (één der weinigen): "Exchange of information about techniques and experience in the political advancement of the indigenous people".

Bij de voorbespreking over het eerste punt bleek dat bij de Australiërs de vrees leefde dat de Nederlandse delegatie weer zou aansturen op de vorming van een "consultative body", welke zaak op de eerste conferentie tot zo vele moeilijkheden aanleiding heeft gegeven.

Ten aanzien van het tweede punt vreesden de Australiërs dat de politiek der Regeringen hierin zou worden betrokken. Voorts achtte men bij deze punten de aanwezigheid van de heren Kaisiepo en Inury een belemmering om vrijuit te kunnen spreken. Deze bezorgdheid verdween op de verzekering van Nederlandse zijde dat geen ingrijpende voorstellen zouden worden gedaan en het niet in de bedoeling lag om met betrekking tot de politieke ontwikkeling in beide gebiedsdelen op de formulering van bepaalde resoluties aan te dringen. Om een zo openlijk mogelijke discussie te verkrijgen, werd de Australiërs verzekerd dat de tolk der vergadering zich bij de vertaling van het besprokene voor de autochtone waarnemers de nodige beperkingen zou opleggen. Met dit alles namen de Australiërs maar al te gaarne genoegen, doch desondanks kan de bespreking met name over de politieke ontwikkeling in beide gebiedsdelen niet als een succes betiteld worden. Van Nederlandse zijde gaf de heer Veldkamp een uitvoerige en duidelijke toelichting op het desbetreffende working-paper. Australische vragen over vorming van meerdere streekgemeenschappen en de a.s. Nieuw-Guinea-Raad werden, voor zover de delegatie daartoe bevoegd was, openhartig beantwoord, doch omgekeerd was dit niet het geval. Bij de bespreking van het Australische working-paper werd in feite de Native Local Government Council als het alleen zalig makende instituut aangeprezen. De District- and Town Advisory Councils werden terloops genoemd en de Legislative Council werd vrijwel in het geheel niet ter sprake gebracht. Hierbij moet worden aangekend, dat de heer Gunther bij de voorbespreking over dit agendapunt had gesteld, dat eventuele vragen over toekomstige plannen met betrekking tot de Legislative Council voor de Australische delegatie "embarrassing" zouden zijn, daar het overleg dienaangaande op Regeringsniveau nog gaande is, en in dat stadium hierover nog geen mededelingen kunnen worden gedaan. Op vragen be-

*in biddenlijst
v.o. indisch
systeem
indicaat
theelepels
v. de faveeten
elk van k
inake
Khal dit is
de particuliere
blijf op de
Inverman dan*

treffende mogelijk uitbreiding van het aantal autochtone leden van de districtsraden en de wijze van totstandkoming der raden (thans uitsluitend bestaande uit benoemde leden), werden vage en ontwijkende antwoorden gegeven. Het was duidelijk dat de instructie van de Australische delegatie op dit punt wel heel streng was. Wel werd een Nederlandse uitnodiging om waarnemers te zenden naar de in dit jaar te houden verkiezingen voor de streekgemeenschap Japen/Waropen gaarne aanvaard, waaruit bleek dat de Australische delegatie wel degelijk belangstelling voor dit onderwerp heeft, en deze ter conferentie slechts door de Regeringsinstructie werd afgeremd.

De besprekingen onder de overige agendapunten verliepen vlot en geanimeerd. De opstelling van resoluties omtrent deze technische, op het territoriale vlak liggende zaken ondervond weinig moeilijkheden. Behalve aan de van weerszijden betoonde goede wil, moet dit voor een groot deel worden toegeschreven aan de goede technische voorbereiding van Nederlandse kant middels de opstelling van gedetailleerde working-papers, waarin in enkele gevallen de resoluties pasklaar waren verwerkt, terwijl in andere gevallen in deze papers suggesties betreffende de opstelling van resoluties zijn gedaan, waaromtrent zonder veel moeite overeenstemming kon worden bereikt. De wijze waarop de resoluties zijn tot stand gekomen, is gedetailleerd weergegeven in het verslag van de leider van de Nederlandse delegatie, waaraan moge worden gerefereerd.

Afspraken be-
treffende vol-
gende confe-
rentie:

Dat het de leden van de Australische delegatie ernst is met de samenwerking en zij deze gaarne levendig houden, kwam op prettige wijze tot uiting, toen hij het aan de orde stellen van agendapunt VI de heer Gunther direct het woord vroeg en spontaan voorstelde om de volgende bijeenkomst in het volgende jaar in Papua and New Guinea te houden. Als tijdstip noemde de heer Gunther de maand augustus 1961, en als plaats van bijeenkomst Port Moresby of Goroka.

Door ondergetekende werd voorgesteld om het tijdstip te vervroegen en zo mogelijk te stellen op mei 1961. Het lijkt n.l. gewenst om zoveel mogelijk vast te houden aan een tussenliggende periode van niet veel langer dan een vol jaar, zulks in overeenstemming met het desbetreffende punt van de instructie van de Nederlandse delegatie. De maand maart lijkt echter minder geschikt, daar gebleken is dat er in Australië en T.P.N.G. in de vakantieperiode, december-medio februari veel stagnatie op Departementen en kantoren is, waardoor een goede voorbereiding in het gedrang komt. Voorts werd de maand mei voorgesteld, omdat een conferentie in augustus weer dicht bij de jaarlijkse bijeenkomst van de South Pacific Commission komt te liggen, met de voorbereiding waarvan verschillende leden van beide delegaties bemoeienis hebben. Dr. Gunther beaamde zulks en verklaarde dat van Australische kant met deze suggestie zoveel mogelijk rekening zal worden gehouden. Overeengekomen werd dat het definitieve tijdstip van de volgende vergadering nader in onderling overleg zal worden vastgesteld en dat dit in ieder geval zal dienen te liggen in de periode mei - augustus 1961. Na afloop van de conferentie deelde Dr. Gunther nog mede dat hij om meerdere redenen Goroka als conferentie-plaats prefereert en maatregelen denkt te treffen om voor de derde conferentie het plaatselijk hotel (bungalow-bedrijf

*Interimste afspraak
van ongeveer
over een jaar*

te reserveren, wat inderdaad een ideaal vergaderoord zou zijn.

Goedkeuring
Conferentie-
rapport:

Aan het einde van de conferentie werd een ontwerp-rapport in bespreking gebracht en na het aanbrengen van enkele correcties goedgekeurd. Dit ontwerp bevatte de punten 1 t/m 8, 10 en 11, zoals deze in het definitieve rapport zijn neergelegd. Onder punt 9 dienden de resoluties te worden vermeld. De afzonderlijke resoluties werden in de slotvergadering eveneens doorgenomen en goedgekeurd, doch de tijd ontbrak om ter vergadering de juiste volgorde te bepalen, waarin de resoluties in het rapport dienden te worden opgenomen. Overeengekomen werd dat dit te Canberra zou geschieden in een bespreking tussen de heren McCarthy, Hamilton, Ritter en ondergetekende. Deze bespreking vond plaats op het Department of Territories op 16 maart, doch door verschillende tegenvallers, waaromtrent afzonderlijk is gerapporteerd, kon het officiële rapport eerst zeer onlangs gereed komen. Op de dag van ontvangst (5 april) zijn de nodige exemplaren naar Nederland en Hollandia doorgezonden.

Opstelling
perscommuniqué's:

De beide communiquè's zijn opgesteld in besprekingen tussen de beide delegatieleiders en de Australische en Nederlandse adviseurs. Bij deze besprekingen bleek al direct dat de Australiers opdracht hadden om de publiciteit tot het uiterste te beperken, en vooral de vertegenwoordiger van het Department of External Affairs, de heer Hamilton, heeft alle moeite gedaan om uit het slotcommuniqué alles te weren wat zou kunnen wijzen op een uitbreiding van de samenwerking en een verder gaande inschakeling van autochtonen. Dat hij hierin niet is geslaagd, moet naast de vasthoudendheid van Nederlandse kant worden toegeschreven aan het feit dat de heren McCarthy en Gunther na eindeloos praten zich aansloten bij de Nederlandse visie, bij welke meerderheid de heer Hamilton zich -zij het schoorvoetend- moest neerleggen. Dit betrof vooral de passages uit het Nederlandse ontwerp van het slotcommuniqué betreffende:

1. frequentere wederzijdse bezoeken van langere duur door ambtenaren,
waarbij de woorden "van langere duur" voor de heer Hamilton niet verteerbaar waren.
2. de gehele passage betreffende de toenemende mate van inschakeling van inheemsen en betreffende de uitwisseling van gegevens omtrent de politieke ontwikkeling.
3. de behoefte om ter volgende conferentie tot een meer gedetailleerde uitsplitsing van de te behandelen agenda-punten te komen.

De heer Hamilton wilde ten aanzien van deze punten met enkele nietszeggende woorden volstaan, en het heeft uren van praten geduurd, voor de Nederlandse tekst uiteindelijk werd aanvaard. Hiervoor moest de concessie worden gedaan dat de vermelding van de tot dusverre behaalde resultaten van de samenwerking, welke in het Nederlandse ontwerp uitvoerig waren omschreven, tot een vrij korte passage werd teruggebracht, waaromtrent door de heer Ritter en mij reeds langs andere weg werd gerapporteerd.

Toen de Australische weerstand tegen de vorengenoemde punten was gebroken en de definitieve tekst van het communiqué was opgesteld, kwam de heer Hamilton met nieuwe bedenkingen tegen bepaalde bewoordingen aandragen. Vóór de heer Ritter en ik (de heer Boendermaker had zich inmiddels reeds lang bij zijn gasten op zijn afscheidsreceptie moeten voegen) hiertegen konden protesteren, stond de heer McCarthy op en ging uit het raam staan staren, de heer Gunther gaf een kordate tik op de tafel en maakte de heer Hamilton duidelijk dat de discussie gesloten was. Dit incident verhinderde niet, dat ons gezelschap zich eensgezind -zij het heel laat- bij de officiële afscheidsontvangst kon aansluiten.

Slot-opmerking.

Reeds voor de aanvang van de conferentie was het duidelijk dat de door de Australische Regering aangenomen houding van gereserveerdheid met betrekking tot de samenwerking, op de Hollandia-conferentie van invloed zou zijn. Dit is dan ook inderdaad het geval geweest, doch hierbij dient aanstonds te worden opgemerkt, dat die terughoudendheid alleen tot uiting kwam wanneer de mogelijkheid bestond dat aan bepaalde zaken een politieke uitleg zou kunnen worden gegeven. Wanneer dit niet het geval was en over louter administratieve en technische aangelegenheden werd gesproken, was er van enige terughoudendheid geen sprake en toonde de Australische delegatie alle bereidheid om tot zo goed mogelijke resultaten te komen. Dit geldt niet alleen voor de delegatieleden, doch ook voor de Australische regeringsadviseurs. Hieruit is (wederom) gebleken, dat de Australische gereserveerdheid niet betrekking heeft op de territoriale samenwerking, zoals deze tot dusverre is verlopen en welke stellig reeds bevredigende resultaten heeft opgeleverd, doch dat deze gereserveerdheid alleen een door Australië in dit stadium nog ongewenste uitbreiding tot het politieke vlak betreft. Over de vermoedelijke redenen hiervan is reeds bij andere gelegenheden gerapporteerd.

Dit zo zijnde, konden van deze conferentie geen spectaculaire resultaten worden verwacht en kon slechts worden gehoopt dat op territoriaal niveau de samenwerking zou kunnen worden verstevigd en uitgebreid. Hierin is naar het voorkomt de conferentie volledig geslaagd. Wanneer de aanbevelingen van deze conferentie worden uitgewerkt op dezelfde wijze als dit na de eerste conferentie geschied is, zal geleidelijk aan een steeds verder gaande integratie tot stand komen, welke beide delen van het eiland steeds meer in elkaar verweeft. Het is van het grootste belang dat ook dit jaar zo veel mogelijk autochtonen bij de samenwerking worden ingeschakeld middels deelname aan over en weer af te leggen bezoeken door ambtenaren van de administraties. De kans lijkt groot, dat op de volgende conferentie ook van Australische zijde autochtone waarnemers aan de delegatie zullen worden toegevoegd. De aanwezigheid van de heren Kaisiepo en Inury op deze conferentie is op geen enkele wijze hinderlijk geweest en de heer Gunther heeft reeds als zijn mening te kennen gegeven dat Australië volgend jaar het thans door Nederland gegeven voorbeeld zal moeten volgen.

Canberra, 12 april 1960.

De Attaché voor Nieuw-Guinea Zaken,

H. C. Smith.